

A BIZTONSÁG ÁRA, AVAGY A VÉDELMI KÖLTSÉGVETÉS EMELÉSÉNEK LEHETSÉGES HATÁSAI

THE PRICE OF SECURITY OR PROBABLE EFFECTS OF THE INCREASED DEFENCE BUDGETS

SZAKALI Miklós; SZÚCS Endre

(ORCID: 0000-0002-8983-3855); (ORCID: 0000-0003-2818-262X)

mszakali@hotmail.com; szucs.endre@bgk.uni-obuda.hu

Absztrakt

A cikkben arra vállalkozunk, hogy bemutassuk azokat a megváltozott körülményeket, amelyek szükségessé tették a 2014-es Walesi NATO Csúcstalálkozón elfogadott Védelmi Beruházási Kötelezettségvállalást (Defence Investment Pledge/DIP), illetve ismertetjük annak elemeit. Megvizsgáljuk, hogy mit jelent a kötelezettségvállalás teljesítése NATO, EU és nemzeti szempontból. A várható pozitív hatások mellett kitérünk a lehetséges negatív hatások felvázolására is. Zárásként összegezzük főbb megállapításainkat és kitérünk a negatív hatások kiküszöbölésének lehetőségeire.

Kulcsszavak: biztonsági környezet, védelmi költségvetés, képességfejlesztés, szolidaritás, arányos teherviselés,

Abstract

In this article we intend to introduce those security circumstances that made inevitable the decision on the Defence Investment Pledge (DIP) at the Wales Summit in 2014. Describing the elements of the DIP I analyse its effects from NATO, EU and national perspective. Besides the DIP's generally stressed positive effects we outline its possible negative impacts on the political and social areas as well. Finally we summarise our findings and suggestions.

Keywords: security environment, defence budget, capability development, solidarity, burden sharing

A kézirat benyújtásának dátuma (Date of the submission): 2017.12.22.
A kézirat elfogadásának dátuma (Date of the acceptance): 2018.03.12.

BEVEZETÉS

A hivatalba lépő Trump elnök erőteljes üzenetet fogalmazott meg a NATO tagországok felé, melyben a szervezetet elavultnak nevezte, egyrészt azért, mert azt sok évvel ezelőtt alakították ki a korabeli követelményeknek megfelelően, másrészt azért, mert a NATO nem foglalkozik a terrorizmussal, valamint a tagországok nem teljesítik kötelezettségeiket a védelmi költségvetéseik növelése tekintetében. Mindezek alapján kilátásba helyezte, hogy először megvizsgálja, a tagállamok szövetségi kötelezettségeinek teljesítését mielőtt döntene az USA hozzájárulásáról egy esetleges védelmi helyzetben. A 2017. februári NATO védelmi miniszteri ülésen az USA védelmi minisztere megerősítette az elnök üzenetét elfogadhatatlannak nevezve, hogy európai szövetségesek nem költenek saját gyermekeik biztonságára és az USA-tól várják el ennek megtételét.

Az amerikai állásfoglalás ellentétben áll a NATO Varsói Csúcstalálkozójának (2016) azon megállapításaival, miszerint a tagországok jelentős előrelépést tettek [1; 34.] a Walesi Csúcstalálkozó (2014) Védelmi Beruházási Kötelezettségének (Defence Investment Pledge/DIP) teljesítésében.

Az amerikai kritika ezzel ismét a NATO első számú prioritásává emelte a nemzeti védelmi költségvetések növelésének kérdését, illetve jelentős lendületet adott a nemzeteknek a vállalt kötelezettségeik teljesítéséhez.

Szükségesnek tartjuk több szempontból is megvizsgálni a nemzeti védelmi költségvetések növelésének várható következményeit, amelyeknek a Szövetség kohéziójának erősítése, a tagállami, valamint a közös védelmi potenciál és az arányos teherviselés növelése mellett negatív hatásaival is számolni kell.

A BIZTONSÁGI KÖRNYEZET VÁLTOZÁSAINAK HATÁSA A VÉDELMI RÁFORDÍTÁSOKRA

A Szövetség a keleti blokk széthullását követően küldetéstudati válságba került, már nem volt közös ellenség, amellyel szemben erősíteni kellett volna a közös védelmi képességeket és a kollektív védelem keretei között megvédeni a tagállamok területi sérthetlenségét. Természetesen politikai szinten soha senki nem deklarálta a kollektív védelem jelentőségének csökkenését, inkább minden mértékadó politikus hangsúlyozta annak elévülhetlenségét és meghatározó voltát a Szövetség fennmaradásában és kohéziójának erősítésében. Ugyanakkor a nemzetek döntéshozói örömmel csökkentették a nemzeti haderők létszámát, vezetési szintjeit, a költségesen beszerezhető és fenntartható nehézfegyverek és hadi eszközök számát.

Jugoszlávia szétesése és az ezzel összefüggő balkáni fegyveres konfliktusok új dimenziót nyitottak a Szövetség feladatrendszerében. A tagállami szuverenitás védelmének erősítéséről (lévén, hogy azt senki sem veszélyeztette) a hangsúly a válságkezelő és békeműveletek végrehajtására irányult. Ez az esemény ráirányította a figyelmet a biztonsági helyzet változékonyságára és törekenységére Európában. Ugyanakkor az új biztonsági helyzetjelentős változásokat idézett elő a katonai képességek követelményrendszerében. Előtérbe kerültek a stratégiai és hadszíntéri szállító és logisztikai képességek, a telepíthető vezetési és irányítási eszközök, a könnyű és telepíthető erők. A nemzetek, ha nehézkesen is, de felismerve a fegyveres konfliktus kiterjedésének illetve a humanitárius katasztrófa közvetlen kockázatát Európára, alkalmazkodtak a kialakult helyzethez és képességfejlesztési törekvéseiket a megváltozott követelményekhez igazították.

A Szövetség feladatrendszerének következő jelentős változását a 2001. szeptember 11-ei amerikai terrortámadások eredményezték. Ekkor a terrorizmus elleni fellépés és ennek keretében az afganisztáni műveletek kerültek a Szövetség prioritási listájának az élére. A Szövetség ezzel globális szintre terjesztette ki biztonságpolitikai ambíciószintjét és felelősségi

körét. A Szövetség határaitól távoli terrorizmus elleni harc ismét új követelményeket állított a szövetségesek elé. A telepíthetőségen és fenntarthatóságon túl a megszokottól eltérő szemléletű és eszközrendszerű felderítő, hírszerző és híradó-informatikai képességet kellett kialakítani. A terrorizmus elleni műveletekben különösen megnőtt az igény a különleges erők és a precíziós csapásmérő eszközök alkalmazására. Természetesen a szükséges képességek biztosítása tetemes forrásokat és fejlesztéseket igényelt nemzeti szinten. Jelentősen nőtt az európai nemzetek hajlandósága a szükséges képességek biztosítására, amikor országaikban is, saját állam-, és választópolgárai életét veszélyeztető terrorista cselekmények történtek (2003-ban Nizza, 2004-ben Madrid és Párizs, 2005-ben London).

A Szövetség a műveletek folyamán komoly képességihiányokkal szembesült, amelyek orvoslásához a jelentős forrásnövelésre volt szükség. Már ekkor, 2004-2005-ben felmerült a védelmi költségvetéseknek a GDP 2%-ig terjedő növelése. Több nemzet javasolta, hogy a 2006-os Rigai Csúcstalálkozón vegyék napirendre a nemzeti védelmi költségvetések növelését. A javaslat kemény ellenállásba ütközött, több nemzet a nemzeti szuverenitás sérülésére hivatkozott, így a javaslat nem került a csúcstalálkozó napirendjére. Egy alacsonyabb szintű dokumentumban ajánlásként fogalmazták meg a 2% elérését, de ezt nem tekintették kötelezőnek a nemzetek.

A fentiek alapján érthető, hogy a hagyományos fenyegetettség jelentős csökkenése, az új típusú kihívásoknak való megfelelési kényszer és az ennek érdekében történő fejlesztések nagy forrásigénye (különösen a 2008-as pénzügyi válságot követően) nem ösztönözte a döntéshozókat a kollektív védelemnek jobban megfelelő nehéz erők és eszközök, stacioner vezetési elemek és rendszerek, valamint a hagyományos területvédelmi képességek fenntartására, fejlesztésére. Ezért ezek lassan elavultak, háttérbe szorultak.

A biztonsági környezet várható alakulását kutatók kis valószínűséget láttak a hagyományos, államok közötti fegyveres konfliktus lehetőségére Európában. Ezt követően 2014. márciusában a Szövetséget felkészületlenül érte a Krím-félsziget orosz megszállása és elcsatolása. A Szövetség biztonsági fenyegetésként értékelte az orosz agressziót és a 2014-es Walesi Csúcstalálkozón elfogadta a nemzeti védelmi költségvetések növelésére vonatkozó Védelmi Beruházási Kötelezettséget.

A fenti rövid áttekintésből kitűnik az a sajnálatos trend, hogy Európában politikai döntéshozói szinten a biztonságot alapvető és állandó adottságként kezelték/ik, amelyre csak akkor fordítanak kiemelt figyelmet, ha konkrét fenyegetettség vagy veszélyhelyzet lép fel. Ez a hozzáállás nyomon követhető a védelmi ráfordítások kezelésében is, csak közvetlenül érzékelhető biztonsági kockázatok esetén hajlandók a döntéshozók jelentős forrásokat fordítani a biztonság szavatolására. Ez az utolsó pillanatban történő és elhúzódó kötelezettségvállalás, mint a DIP esetében 10 év a 2% elérésére, jelentősen csökkenti a vállalás gyakorlati értékét és nem jelent valós választ a jelenlegi és a közeljövőben bekövetkező biztonsági kihívásokra.

A VÉDELMI RÁFORDÍTÁSOK NÖVELÉSÉNEK KÖTELEZETTSÉGE ÉS ANNAK JELENTŐSÉGE

Nézzük, mit tartalmaznak a sokat emlegetett és vitatott dokumentum, a Walesi Nyilatkozat [2; 14-15.] a Védelmi Beruházási Kötelezettségvállalás (Defence Investment Pledge/DIP) vonatkozásában: Általánosságban

- vissza kell fordítani a Szövetségesek védelmi költségvetéseinek csökkenő tendenciáját;
- törekedni kell a forrásaink lehető leghatékonyabb felhasználására,
- törekedni kell egy arányosabb, kiegyensúlyozottabb teher- és felelősségvállalásra,
- a biztonságunk és védelmünk azon múlik, hogy mennyit költünk rá, illetve hogyan használjuk fel a ráfordításainkat,
- a megnövelt forrásokat a Szövetség prioritásait jelentő közös képességekre kell fordítani,
- a szövetségeseknek meg kell mutatni politikai elkötelezettségüket a megkövetelt képességek biztosítására valamint szükség esetén az erőik telepítésére,
- szükség van a Szövetségen belül egy átfogó, erős védelmi ipar létrehozására, ezen belül az európai védelmi ipar megerősítésére és az euró-atlanti védelmi-ipari együttműködés erősítésére,
- növelni kell a közös NATO-EU erőfeszítéseket a védelmi képességek biztosítására figyelembe véve azok egymást kiegészítő jellegét.

Részleteiben

- azok a Szövetségesek, amelyek eddig is a GDP-jük legalább 2%-át a védelemre költötték folytassák eddigi gyakorlatukat,
- azok a Szövetségesek, amelyek a védelmi költségvetésük több mint 20%-át főszerzők beszerzésére (beleértve a kutatás-fejlesztést is) költötték folytassák ezt,
- azok a Szövetségesek, amelyek jelenleg kevesebbet költenek a GDP 2%-ánál védelemre megállítják a védelmi költségvetésük csökkenő tendenciáját,
- reálértékben növelik védelmi ráfordításaikat a GDP növekedésének megfelelően, 10 éven belül elmozdulnak az irányelvként meghatározott GDP 2%-a felé, (aim to move towards the 2% guideline within a decade) tekintettel a NATO Képességcélok teljesítésére és a NATO képességhiányok megszüntetésére,
- azok a Szövetségesek, amelyek jelenleg kevesebbet költenek a védelmi költségvetésük 20 %-ánál új főszerzők beszerzésére (beleértve a kutatás-fejlesztést is) 10 év alatt növelik ráfordításaikat, hogy elérjék vagy meghaladják a teljes védelmi költségvetésük 20 %-ának új főszerzőkre és kutatás-fejlesztésre fordítását
- minden Szövetséges biztosítja, hogy erői megfelelnek a NATO követelményeknek telepíthetőség, fenntarthatóság és egyéb vonatkozásokban,
- minden Szövetséges biztosítja erői hatékony műveleti együttműködését (interoperabilitását) a NATO doktrínák és standardok bevezetésével és alkalmazásával,
- a Szövetség évente megvizsgálja a nemzetek előrehaladását a vállalások teljesítésében és megvitatja azt a védelmi miniszteri üléseken valamint a következő csúcstalálkozókon állam-, és kormányfői szinten.

Érdeemes egy kicsit belegondolni, hogy mit jelent a fenti vállalás. Mi a legfontosabb politikai üzenete és gyakorlati jelentősége? Mit jelent a GDP 2%-a mint védelmi ráfordítás, sok ez vagy kevés?

Közelítsük meg a kérdést először szövetségi szempontból. Ebben a tekintetben a vállalás elsősorban a Szövetség alapelvei és céljai melletti politikai elkötelezettség megerősítését jelenti. Kifejezi, hogy a nemzetek továbbra is kötelezőnek tartják a Washingtoni Szerződésben foglaltakat különös tekintettel a kollektív védelemre, valamint az önálló és kollektív védelmi kapacitások biztosítására vonatkozó megállapodást [3; Art.3, Art.5.]. A GDP 2%-ának a védelmi ráfordítás minimumaként való elfogadása az arányos tehervállalás átláthatóságát és mérhetőségét hivatott szolgálni. Mérhetővé válik az egyes nemzet elkötelezettsége és teljesítménye önmagához képest, a többi nemzethez, valamint a NATO követelményekhez viszonyítva egyaránt. Megítélhetővé válik, hogy egyes nemzetek a biztonság szavatolói vagy csak haszonélvezői és a szervezet „potyautasai”.

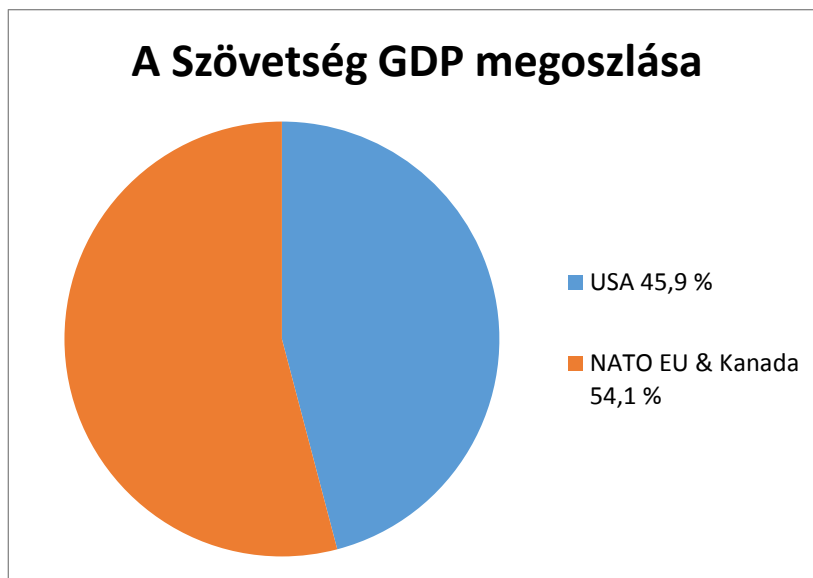
Szövetségi szempontból a vállalás gyakorlati jelentősége csak közép-, és hosszútávon érzékelhető, mivel 10 éves időintervallum (2024-ig) alatt vállalták a nemzetek a védelmi ráfordítások növelését a GDP 2%-ára. Még ha folyamatosan növelik is védelmi ráfordításaikat és azt a vállalásban meghatározott módon használják fel (20 % új fő eszköz beszerzés) akkor is hosszú évekig (akár 5-8 év) tarthat, amíg egy képesség hadrafogható állapotba kerül. Figyelembe kell venni, hogy a fő eszköz beszerzése még nem jelenti a képesség elérését, egy képesség csak a képesség-összetevő területek (DOTMLPFI¹) fejlesztési feladatainak végrehajtását követően áll készen.

A vállalás hangsúlyozza, hogy a megnövelt védelmi ráfordításokat elsősorban a NATO képességcélok teljesítésére illetve a Szövetség képességhiányainak csökkentésére kell felhasználni. Amennyiben nem a szövetségi elvárások mentén történik a források felhasználása, akkor ugyan a nemzet és ezzel együtt a Szövetség katonai potenciálja is nő, de nem a kollektív védelemhez szükséges módon és mértékben. A kollektív védelemhez szükséges képességek tekintetében a képességhiány/ok fennmaradnak tovább növelve a kollektív biztonsági kockázatok lehetőségét.

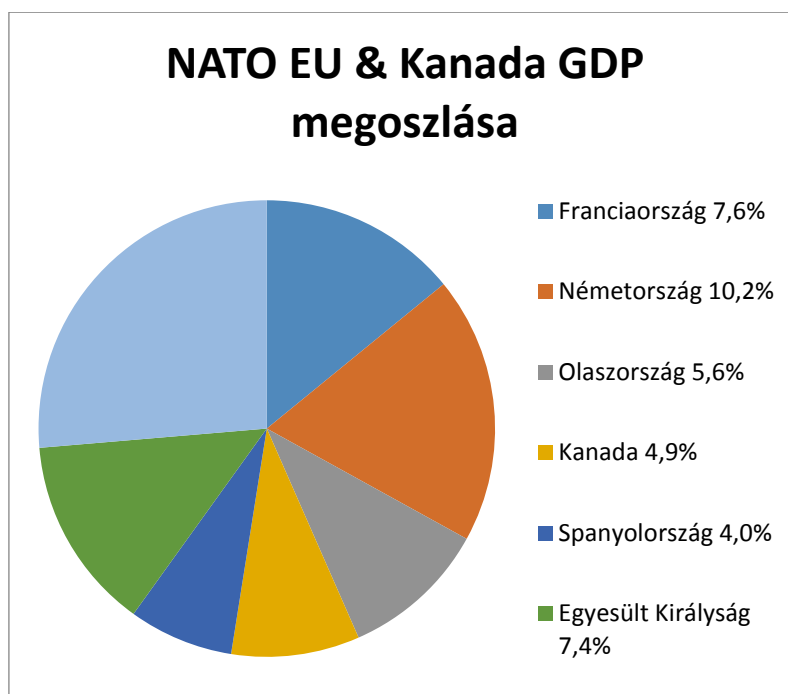
Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a vállalás a ráfordítások 20 %-át új fő eszközök beszerzésére irányozza elő, ezzel közép- és hosszútávon ösztönzi a korszerű rendszerek megjelenését és csökkenti a használt, elavult technika adás-vételét, rendszerben tartását. Ezzel hosszabb távon valós minőségi fejlődés veheti kezdetét. Ugyanakkor a hadiipar fejlesztését is pozitívan befolyásolja az elvárás, melynek a megerősítése – különösen az európai hadiipar tekintetében - szintén a DIP célkitűzése. A technológiai fölény megtartását szolgálja a kutatás-fejlesztés költségeinek elszámolása az új fő eszközökre fordítandó 20%-os arány terhére. Ezzel szintén az európai nemzeteket ösztönzi a DIP, mivel csupán két nemzet (brit, francia) közelíti az USA kutatás-fejlesztésre költött százalékarányát. Azonban nominális értékben ez is elenyésző, tekintettel az USA kiemelkedő GDP-jére és a védelmi költségvetése magas arányára.

¹ DOTMLPFI - Doctrine/Doktrína, Organisation-Szervezet, Training/Kiképzés, Material/Anyagok-Eszközök, Leadership/Vezetés, Personnel/Személyzet, Facilities/Létesítmények-Infrastruktúra, Interoperability/Interoperabilitás.[4; 1-25. o.]

Gyakorlati megközelítésben azonban látni kell, hogy a GDP 2%-a nagyon különböző nominális értékeket vehet fel a magas és az alacsony GDP-vel rendelkező nemzetek viszonylatában. A magas GDP-vel rendelkező nemzetek esetében néhány tized százalék is jelentős forrásbővülésnek számít, míg az alacsony GDP-vel rendelkező nemzetek esetében az egy százalék körüli védelmi költségvetés növelésnek is alig lehet jelentősnek nevezhető hatása.

1. ábra A Szövetség egésze 100,0%-ként értelmezve [5; 28. o.]

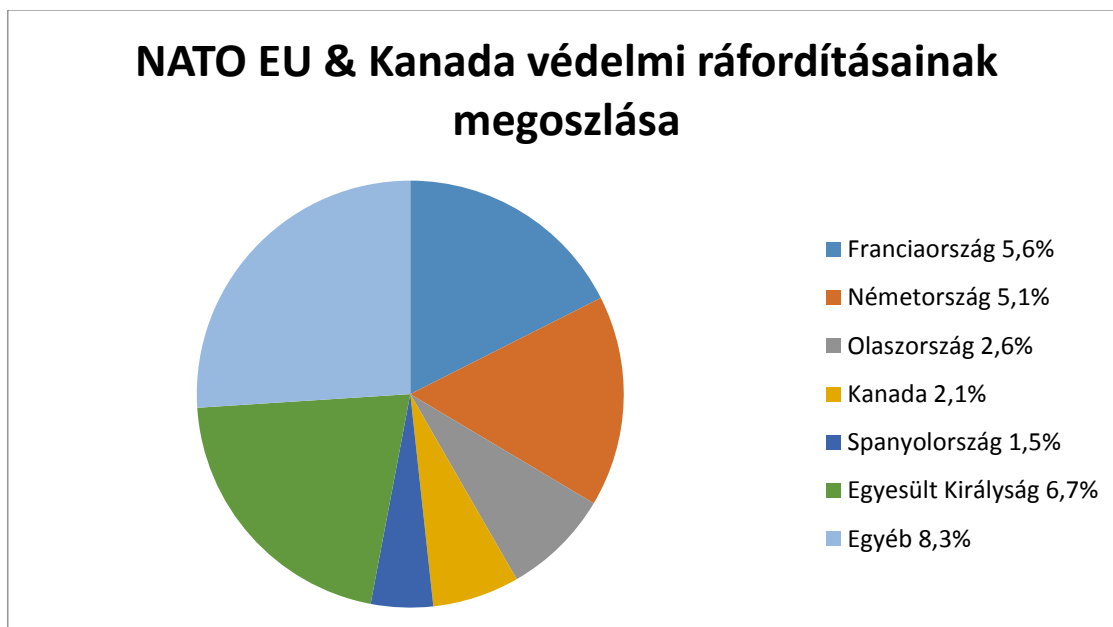
2. ábra A NATO EU & Kanada 54,1%-os arány megoszlása [5; 28. o.]

Jelentős eltérés van a nemzetek között a védelmi ráfordítások és a NATO képességcélok teljesítésének összefüggéseinek tekintetében is. Néhány magas GDP-vel rendelkező nemzet

felteszi a kérdést: „a védelmi költségvetésem kevesebb, mint a GDP 2%-a, de teljesítettem a részemre meghatározott NATO képességcélokat és jelentős a műveletekben való részvételem is, akkor miért kellene növelnem a védelmi ráfordításaimat?„ Ugyanakkor a volt keleti-blokk nemzetei jelentős részének évtizedekig több mint 2%-ot kellene a védelemre költeni, hogy megszüntessék a huzamos alulfinanszírozás következményeit, valamint az elavult és leamortizálódott szovjet eszközöket le tudják cserélni korszerű a NATO képességcélokból meghatározott mennyiségi és minőségi követelményeknek megfelelő eszközökre.

3. ábra A Szövetség egészének védelmi ráfordítása 100%-ként értelmezve [5; 28. o.]

4. ábra A NATO EU & Kanada védelmi ráfordítási arány 31,8 % megoszlása [5; 28.o.]

A diagramok alapján megállapíthatjuk, hogy nem túlzó követelés amerikai részről kiállni az arányosabb teherviselés megvalósításáért, amíg az USA biztosítja a Szövetség összes GDP-jének a 45,9%-át, alig valamivel kevesebbet, mint a többi 27 nemzet (Montenegró és Izland nélkül) együttesen. A védelmi ráfordítások tekintetében (3-4. ábra) egy kicsit árnyaltabb a kép, mivel az USA globális törekvései megkövetelik a védelmi kiadások magas szinten tartását és nincs pontos adat, hogy a ráfordítások milyen aránya kerül NATO érdekekben felhasználásra. Mindazonáltal az USA több mint a kétszeresét költi védelemre, mint a Szövetség többi tagja együttesen. Nem csak a védelmi ráfordítások (input) tekintetében meghatározó az USA szerepe, de a biztosított katonai képességek (output) tekintetében is. A NATO Hadrendjét (Order of Battle/ORBAT) vizsgálva kiderül, hogy az USA biztosítja a Szövetség katonai erejének kb. 60 %-át. Az USA előnye az európai szövetségesekkel szemben 2:1 arányú légi eszközök és 3:1 arányú az általános értelemben vett haditengerészeti eszközök tekintetében. Haditengerészeti vonatkozásban a kép még tovább árnyalható, mivel 4:1 az arány a repülőgép hordozók és 5:1 a nukleáris meghajtású tengeralattjárók aránya az USA javára. A jelzett előny azonban nem csak a számszerűségében jelentkezik, hanem minőségében is. Már a hidegháború idején az USA technológiai előnye tette lehetővé, hogy a nukleáris paritás mellett ellensúlyozzák a hagyományos fegyverzetek tekintetében a keleti blokk tömegtermelését. Ez a technológiai előny jelenleg is fennáll, különösen a légierő és a haditengerészet eszközrendszerének minőségében nyilvánul meg, amelyek a legújabb generációt képviselik. Egyes vélemények szerint ez a modernitási tényező (modernity factor) a fent jelzett 60 %-ról 70 %-ra növeli az USA katonai hozzájárulásának arányát. [6; 3-4. o.]

A NATO NEMZETEK VÉDELMI KÖLTSÉGVETÉSEI NÖVELESÉNEK LEHETSÉGES KÖVETKEZMÉNYEI

Megkérdőjelezhetetlen, hogy a NATO nemzetek vállalt védelmi költségvetéseinek növelése jelentős katonai képességnövekedéssel, hadiipari fejlődéssel és ezekkel együtt a védelmi potenciál növekedésével jár. Ugyanakkor a védelmi ráfordítások és képességek növelése politikai üzenetet is hordoz a szervezet egységéről, a közös, arányos tehervállalásról és a szolidaritásról.

Katonai értelemben, amennyiben a forrásnövekedést a megfelelő katonai képességek (NATO Capability Targets) fejlesztésére fordítják, olyan közös katonai képességnövekedés következhet be, amely biztosítja a Szövetség elrettentő erejét bármely potenciális agresszort megfontolásra készítve. Véleményünk szerint ezzel az euro-atlanti térség biztonsága jelentősen erősödne, és ezzel egyidejűleg a globális biztonságra is pozitív hatást gyakorolna.

A védelmi ráfordítások növelése szempontjából a „labda” az európai térfélen pattog. A fenti ábrák és összehasonlítások alapján az európai szövetségeseknek kell lépéseket tenniük, hogy csökkentsék a védelmi kérdésekben az USA-ra való túlzott támaszkodást (over reliance) és fejlesszék védelmi képességeiket, amely szorosan kapcsolódik a ráfordítások növeléséhez. Különösen igaz ez az erőteljes amerikai megnyilatkozások tükrében, amelyek kezdetben még a közös védelem (V. cikkely) esetére szóló esetleges amerikai hozzájárulást is kérdésessé tették.

Úgy tűnik, hogy egyes európai vezetők nem csak a kényszert látták a kialakult helyzetben, hanem felismerték a benne rejlő lehetőséget is az európai védelem fejlesztésére, az egység erősítésére. „Európának saját kezébe kell vennie sorsát” - emelte ki egy beszédében Angela Merkel [7] német kancellár. Az Unió helyzetéről szóló 2016. évi beszédében Juncker elnök kijelentette, hogy „olyan Európa kell, amely védelmet nyújt és garantálja a biztonságot belföldön és külföldön egyaránt”. [8; 6. o.] Amennyiben a nyilatkozatokat lényegi politikai döntések és gyakorlati végrehajtás követik, akkor Európa elmozdulhat az eddigi „katonai törpe” szerepből és valós globális szereplővé léphet elő, amely érdekeinek érvényesítése érdekében a gazdasági és diplomáciai törekvéseit katonai erővel is alá tudja támasztani és

hitelessé tudja tenni. Ebbe az irányba mutató lépésnek értékelhetjük az Európai Védelmi Alap (European Defence Fund) [9] bejelentését, amely a közös európai katonai projektek (kutatások és ipari kapacitások területén) finanszírozását segíti a jövőben.

Magyar szempontból a legfőbb ideje növelni a honvédségre és a védelmi képességek modernizálására szánt forrásokat. A 30-40 éves forgó és merevszárnyas légi szállító eszközöknél még a biztonságos működés is kétséges, nem pedig a kor színvonalán álló képességek biztosítása. Egy-két kivételtől eltekintve az elmúlt évtizedek alulfinanszírozott védelmi ráfordításai erősen rányomták bélyegüket a magyar katonai képességek helyzetére. Így még a 2024-re beígért GDP 2%-a [10] sem tekinthető elegendőnek a meglévő képességhiányok felszámolására. Mindazonáltal csak üdvözölni lehet a védelmi költségvetés emelését és felhívni a figyelmet a valós modernizálás végrehajtására, új, korszerű eszközök beszerzésére, összhangban a walesi Védelmi Beruházási Kötelezettségvállalással.

A Védelmi Beruházási Kötelezettségvállalás előirányozza a védelmi költségvetés 20%-ának új főszekciókra való felhasználását. A NATO tagországok (már Montenegróval kiegészülve és Izland nélkül) tekintetében (a kötelezettségvállalás teljesítését feltételezve) olyan keresletet és felvevőpiacot jelent, amely védelmi ipari termelés, valamint védelmi ipari kutatás-fejlesztés növelése nélkül nem kielégíthető. Jelentős fejlődés várható az európai védelmi iparban, melynek célja az USA-tól független védelmi ipar és kutatás-fejlesztési kapacitás létrehozása, valamint a meglévő erősítése, amelyet az Európai Védelmi Alap is előmozdíthat. A védelmi ipar fejlődésének pozitív hatásai lehetnek a gazdasági növekedésre úgy nemzeti, mint regionális és globális tekintetben egyaránt. Bár a modern gyártásban nagy szerepe van az automatizálásnak, a robottechnika felhasználásának, azonban várhatóan így is érzékelhető lesz a védelmi ipar munkahelyteremtő hatása.

A fent említett pozitív hatások mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni a védelmi ráfordítások növelésével és a védelmi fejlesztésekkel (képességek, ipar, kutatás-fejlesztés) együtt járó negatív jelenségeket sem. A NATO tagországaiban fokozódó védelmi ráfordítások és azzal összhangban a katonai képességek növekedése komoly biztonsági aggodalmakhoz, fenyegetettség érzésének erősödéséhez vezethet a nem-NATO tagok körében. Különösen a regionális, globális hatalmi státuszukat és érdekeiket veszélyben érző nemzetek körében erőteljes fegyverkezés veheti kezdetét, amely egy általános fegyverkezési versenyben csúcsosodhat ki. Egy hagyományos fegyverzetten alapuló fegyverkezési versenyben a lemaradó, de hatalmi ambíciókat dédelgető fél hamarabb fordul a nukleáris vagy tömegpusztító fegyverek fejlesztéséhez, gyártásához. Így a tömegpusztító fegyverek előállítását és terjedését is előmozdíthatja a hagyományos fegyverkezési verseny ezzel is tovább fokozva a globális biztonsági kockázatokat.

A fegyverkezési verseny eredményeként a nemzeteknél jelentősen felhalmozódnak a fegyverzeti, haditechnikai és egyéb hadianyagok. A megnövekedett fegyverarzenál és katonai képességek tálcán kínálják a lehetőséget a felmerülő nemzeti és nemzetközi nézeteltérések katonai megoldására. Ebben a helyzetben reális kockázatként kell figyelembe venni az „erőpolitika” térnyerését és megerősödését. A vitás kérdések rendezésében így kisebb szerepet kaphatnak a hagyományos békés, diplomáciai megoldások, a szembenálló felek hamarabb térhetnek át a katonai erővel való fenyegetésre, illetve annak alkalmazására. A katonai erővel való fenyegetésre és annak egyoldalú alkalmazására már napjainkban is több példa hozható az észak-koreai rakétafenyegetéstől az USA rakétacsapástól szíriai légbázis ellen (2017 tavaszán), a Krím-félsziget orosz megszállásáig. Ez a nemzetközi politikai és jogi normák háttérbe szorulását eredményezheti a katonai erőn alapuló diktátumok és ultimátumok politikájával szemben, egyben a nemzetközi politikai és jogi szervezetek kiüresedéséhez és leértékelődéséhez vezethet. Mindez pedig az egyetemes értékek és rendezőelvek nélküli erőn alapuló nemzetközi kapcsolatrendszer átrendeződését eredményezheti.

Már foglalkoztunk a védelmi ipar pozitív változásának, húzóágazattá válásának lehetőségével, azonban érdemes megvizsgálni a jelenség lehetséges negatív következményeit is. A már említett munkahelyteremtő és gazdaságélénkítő hatás mellett, ezekkel egyenes arányban jelentősen megnőhet a hadiipari cégek politikai befolyása. A termelés és a profit folyamatosságának biztosítása érdekében nyomást gyakorolhatnak a politikai döntéshozókra. Talán nem is szükséges nyomásgyakorlásról beszélni, amikor érdekegyezés áll fenn, mivel a mindenkori politikai vezetés is érdekelt a pozitív nemzetgazdasági mérleg fenntartásában. Ugyanakkor a multinacionális hadiipari komplexumok befolyása a nemzetközi politikai életre sokkal jelentősebb biztonsági kockázatot hordozhat magában. Vizsgálni kell egy másik reális lehetőséget is, a hadiiparral nem rendelkező, de a walesi Védelmi Beruházási Kötelezettségvállalást aláíró nemzetek helyzetét. A vállalt modernizálás és főeszköz beszerzés teljesítése érdekében vásárlásra kényszerülnek, mégpedig olyan módon, hogy egy nagyobb hadiipari céget részesítenek előnyben a típuselvűség és az optimális beszerzési mennyiség szakmai követelményei alapján. Így kiszolgáltatott, függő helyzetbe kerülhetnek egy hadiipari cégtől, amely monopol helyzetét kihasználva jogosulatlan előnyökre tehet szert politikai és gazdasági tekintetben egyaránt.

Végezetül figyelembe kell venni a védelmi ráfordítások növelésének a társadalomra gyakorolt hatásait is. Európában egyre jelentősebb a társadalmak előregedése, a nemzetek lélekszámának csökkenése. Az időskorú választópolgárok pedig életkori sajátosságaik miatt a szociális és egészségügyi ráfordítások növelésében érdekeltek és nem támogatják azok megnyirbálását még a védelmi ráfordítások javára sem. Tekintettel az időskori szavazók folyamatosan növekvő létszámára megállapíthatjuk, hogy jelentős erőt képviselnek érdekeik érvényesítésére és a politikai döntések befolyásolására.

Az előregedő társadalom másik következménye a csökkenő létszámú fiatalság, amely már egyre kevésbé találja vonzóknak a katonai hivatást/szolgalatot. A fiatalság létszámának csökkenésével és a fegyverkezés és haderőfejlesztés előrehaladtával a már ma is létező létszámproblémák tovább mélyülhetnek szükségessé téve a sorkatonai szolgálat bevezetését/visszaállítását. Mindezek a lehetőségek elégedetlenséget szülnek, megosztják a társadalmat és politikai, társadalmi feszültséget okozhatnak. Tudomásul kell venni, hogy a védelem modernizálása, csak a technikai oldal fejlesztésével nem lehet eredményes széles társadalmi egyetértés és támogatás nélkül. A társadalmi elfogadottság három kulcsterületére kell fókuszálni, hogy a társadalmi támogatás erősödjön. Ezek pedig a honvédelmi oktatás, az aktív katonai szolgálat (haderő) és a tartalékos, önkéntes szolgálatok. A prioritások meghatározásánál az aktív katonai szolgálatot (haderő) kell előnyben részesíteni, mivel a társadalom ez alapján dönt a támogatásáról. Egy rosszul felszerelt, demoralizált és a feladatai ellátására alkalmatlan erőt a társadalom nem érez sajátjának és nem akar részt vállalni a tevékenységéből.

KÖVETKEZTETÉSEK

Véleményünk szerint megalapozott érvek szólnak a védelmi költségek növelése mellett, ugyanakkor kockázati tényezők is felmerülnek, ha nem körültekintően, összefüggéseiben vizsgálva döntenek a védelmi ráfordítások emeléséről.

Az aránytalan teherviselés a Szövetségben eddig is feszültségeket szült és mára már teljesen tarthatatlanná vált, veszélyeztetve a szövetségesi szolidaritást és egységet. Nem kétséges, hogy egy ilyen volumenű forrásnövekedés egy célra összpontosítva robbanásszerű fejlődést eredményezhet, amellyel a NATO katonai szuperhatalommá válhat ennek minden pozitív és negatív következményével együtt.

Úgy gondoljuk, hogy nagy lehetőség ez az EU részére is, mivel a „katonai törpéből” globális szinten is meghatározó szereplővé léphet elő, alátámasztva a régóta vágyott globális törekvéseit. Amennyiben nem sikerül az összefogás a közös védelmi-ipari és katonai képességek kialakítására, fennáll a veszélye az EU-n belüli feszültségek erősödésének, amely az egység megbomlásához és ezzel együtt a szervezet leértékelődéséhez vezethet.

Nemzeti szempontból nincs alternatíva, végre kell hajtani a régen esedékes modernizációt, de a valós szakmai követelmények érvényesítésével, ami azt jelenti, hogy nem az új technológia és nem is a mások által elhasznált és olcsón piacra dobott eszközök beszerzését kell előnyben részesíteni. Reményre adhat okot a „Zrínyi 2026” hosszú távú modernizálási és képességfejlesztési program, amelynek a forrásoldalát a fokozatosan növekvő ráfordítások mellett 2024-től a GDP 2%-os elérése biztosíthatja. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a növekvő védelmi ráfordítások mellett is szükség van a modernizálás prioritási sorrendjének felállítására és betartására. Ezért elsődlegesen az aktív katonai szolgálatra (haderőre) kell fókuszálni az erőforrásokat a társadalmi támogatás bázisának (honvédelmi oktatás, tartalék és önkéntes katonai szolgálatok) lehetőségek szerinti szélesítésével.

Talán a legfontosabb nemzeti és nemzetközi téren egyaránt, hogy mindez az érvényes politikai és jogi normák betartásával történjen. A védelmi ráfordítások növelése, a védelmi ipar és képességek fejlesztése, valamint a kapcsolódó eszköz-, és fegyverrendszerek beszerzésének egy politikailag kontrollált, törvényekkel és egyéb szabályzókkal behatárolt, átlátható tevékenységnek kell lenni, amely erősíti a társadalom bizalmát és biztonságát. Fontos megerősíteni a nemzeti és nemzetközi intézmények ellenőrzési és eljárási jogköreit a szabálytalanságok és visszaélések megelőzése és kezelése érdekében. A társadalom biztonságára hivatkozva, a társadalom erőforrásainak felhasználása nem vezethet társadalmi feszültség okozásához. A védelem kérdéseinek alapjait (védelmi költségvetés, felhasználásának fő területei, a modernizáció prioritásai, stb) nyilvánosan, a társadalom bevonásával kell kezelni, elősegítve a jobb társadalmi megértést és támogatás növelését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] *Warsaw Summit Communiqué*, 2016, Warsaw.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (letöltve: 2017. 10. 06.)
- [2] *Wales Summit Declaration*, 2014, Wales.
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/351406/Wales_Summit_Declaration.pdf (letöltve: 2017. 09. 10.)
- [3] *North Atlantic Treaty*, 1949, Washington.
https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_17120.htm (letöltve: 2017. 11. 10.)
- [4] *The NATO Defence Planning Process*, 2016, Brussels.
- [5] *The Secretary General's Annual Report 2016*, 2017, Brussels.
- [6] *NATO's Response to Diminishing US Commitment*, 2016, Rome.
- [7] EURONEWS 2017/05/28/
<http://hu.euronews.com/2017/05/28/merkel-trump-amerika> (letöltve: 2017. 11. 10.)
- [8] *Vitaanyag az európai védelem jövőjéről*, 2017, Brüsszel.
https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-defence_hu.pdf (letöltés: 2017. 11. 10.)

- [9] *European Commission- Press release*, 2017, Brussels.
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1508_en.htm (letöltve: 2017. 11. 15.)
- [10] 1283/2017. (VI. 2.) Korm. határozat a honvédelmi kiadások és a hosszú távú tervezés feltételeinek megteremtését szolgáló költségvetési források biztosításáról szóló 1273/2016. (VI. 7.) Korm. határozat módosításáról
https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A17H1283.KOR&targetdate=ffffff4&printTitle=1283/2017.+%28VI.+2.%29+Korm.+hat%C3%A1rozat&referer=http%3A//net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi%3Fdocid%3D00000001.TXT (letöltve: 2017. 12. 10.)